

Michelle Provoost

New Towns i koldkrigs-land

Under den kolde krig blev byplanlægning anvendt som redskab i kampen mod kommunismen; en plantegning, der signalerede åbenhed, ville måske få en positiv effekt på et ellers lukket samfund. Der var store forventninger til, hvad modernistisk byplanlægning kunne føre til i Mellemøsten og Afrika, og USA indledte et årelangt samarbejde med en effektiv græsk byplanlægger, der leverede varen og tog sin del af slæbet i Vestens kulturelle og økonomiske imperialismen i udviklingslandene.

Når man betragter de byer, der over hele verden blev bygget fra grunden i 50'erne og 60'erne, er det forbløffende, at der på steder, som kulturelt og politisk lå fjernt fra hinanden, på næsten identisk vis blev skaffet plads til den voksende befolkning. Hvad enten man tager Villes Nouvelles i Paris' omegn, New Towns i udkanten af London, Stockholms nye forstæder eller byer som Hoogvliet i Holland, blev der benyttet samme fremgangsmåde. Opførelsen af disse byer var baseret på Ebenezer Howards forestilling om The Garden City og en hierarkisk opbygning og inddeling i forskellige funktioner, sådan som den modernistiske byplanlægning tilsagde. Det begyndte med London-regionen i 40'erne, og disse New Towns blev snart en patentløsning for den urbane vækst i Vesteuropa. Det er sværere at forstå, hvordan den samme modernistiske byplanlægning dukkede op og bredte sig i de udviklingslande i Afrika, Mellemøsten og Asien, som var under afkolonisering. Eksporten af New Towns-principperne kan kun forstås på baggrund af den kolde krig, hvor Øst og Vest på alle tænkelige måder konkurrerede om den tredje verdens loyalitet. Mens Sovjetunionens bestræbelser på dette område endnu i dag er i høj grad uafdækkede, ved man, at USA udsendte et antal byplanlæggere og arkitekter til strategisk placerede lande, fx i Mellemøsten. Hurtigt hældte man til den antagelse, at byplanlægning kunne betragtes som et vigtigt redskab i koldkrigspolitikken, og at eksporten af arkitektur og byplanlægning kunne fungere som en kulturel kolonisering i stedet for en politisk.

Et markant eksempel på denne antagelse udgøres af den fascinerende koalition mellem to forskellige parter; den græske byplanlægger Constantinos Doxiadis og den amerikanske Ford Foundation, som tilsammen dannede en magtfuld duo af visioner og penge. De udviklede et tæt forhold med langvarige konsekvenser for udviklingslandene i Mellemøsten og Afrika, og deres samarbejde viser, hvordan den såkaldte neutrale lancering af omfattende byplanlægning var alt andet end neutral. Den var faktisk spækket med løfter om frihed, demokrati og velstand og ladet med idealer som fællesskab og frigørelse.

Den kulturelle kolde krig

Dengang herskede en polariseret stemning, og der var ikke en eneste amerikansk institution, som ikke samarbejdede i "krigen mod kommunisme":

Udenrigsministeriet, CIA, FN, Rockefeller Foundation, Ford Foundation og Carnegie Foundation, MIT og universiteterne Rice og Harvard. Alle spillede de en rolle i den kulturelle kolde krig. I den sidste tid har jeg fungeret som privatdetektiv for at optrevle disse komplicerede netværk ved at interviewe folk og gennemgå gulnede breve og falmene mikrofilm.

Lad mig præsentere Doxiadis: Constantinos Doxiadis fik kælenavnet Dinos af sine venner fra Ford Foundation. Han udviklede et utroligt hermetisk teoretisk formgivnings- og ingeniørteknisk system, som han kaldte "ekistik" — videnskaben om den menneskelige bebyggelse. Den udgjorde et rationelt og videnskabeligt alternativ til de eksisterende historiske byer med deres ophobning af biler og mennesker. I stedet for disse præsenterede Doxiadis sine gitternet-byer med omgivelser, som var tilpasset beboerne, og som samtidig gav optimale vækstbetingelser for mennesker, penge, biler osv. I den forstand var de utroligt velegnede til enhver form for udvikling. Doxiadis var muligvis den førende repræsentant for den eksplicitte brug af modernistisk byplanlægning og formgivning som drivkraft for frihed, fred og fremskridt efter vestligt forbillede.

På grund af sit politiske talent lykkedes det ham at skabe sig et imponerende internationalt netværk med mange embedsmænd fra USA og FN, og dermed blev han i stand til at tegne og bygge et oeuvre, som hans kolleger kun kunne misunde ham. Efter at CIAM opløstes, dannede han faktisk et konglomerat af uddannelses- og forsknings-institutioner samt Delos-konferencerne, som utvivlsomt skulle tage over, hvor CIAM slap. Han tegnede og byggede nye byer overalt i verden; i Ghana, Zambia, Sudan, Libanon, Pakistan, Irak og USA.

Hvordan var det muligt, at dette ene arkitektbureau byggede så mange stort anlagte byer rundt om i verden, mens det ikke lykkedes for de mest fremtrædende byplanlæggere? For eksempel fik Sert aldrig realiseret et eneste af sine sydamerikanske projekter, og Le Corbusier måtte stille sig tilfreds med kun en enkelt New Town, Chandigarh, som dog var i særklasse. Doxiadis fik naturligvis ikke lov til at bygge sit rige udelukkende på grund af sin fantastiske karisma eller sine faglige kvaliteter, men først og fremmest på grund af den støtte, han fik fra USA.

En skummel forbindelse

Nu en præsentation af Ford Foundation: Ford Foundation er en privat fond, som blev stiftet i 30'erne af selveste Henry Ford, og den undergik en strukturændring i 1950 for også at kunne gennemføre aktiviteter uden for USA. Dens primære målsætninger blev fastlagt under ledelse af Paul Hoffmann, en tidligere koordinator af Marshallplanen i Europa. I sin egenskab af formand hjalp han Doxiadis, som angiveligt brugte sin sidste skilling på at vise Hoffmann sin græske gæstfrihed ved at holde en fest i Athen med en semi-authentisk gruppe græske dansere. Pengene viste sig at være godt givet ud. Hoffmann førte Ford Foundation ud på en ambitiøs fredsmission, der sigtede imod at gøre verden til et bedre sted ved at uddanne de uvidende og øge deres såkaldte "intellektuelle kapacitet og personlige dømmekraft" og lette dem vejen til en demokratisk, vestlig civilisation. Fonden forsøgte at nå dette ædle mål ved hovedsagelig at investere i uddannelsesinstitutioner, opførelse af skoler og modernisering af landbruget. Skønt byplanlægning absolut ikke var nogen hovedprioritet, brugte Ford i omegnen af 5 millioner dollars på Doxiadis' tegninger og forskning, den største sum, de nogensinde har skænket til en enkelt privat samarbejdspartner.

Det begyndte med en bevilling til Doxiadis' plantegninger af byen Karachi i Pakistan midt i 50'erne, og Doxiadis og Ford Foundation blev snart nære samarbejdspartnere. Gennem sin tilknytning til Ford Foundation blev Doxiadis også indlemmet i fondens store netværk. På grund af udvekslingen af bestyrelsesmedlemmer mellem fonden, den amerikanske forretningsverden og de politiske beslutningstagere i Washington var det tydeligt, at fonden var tæt knyttet til den officielle amerikanske udenrigspolitik. Også prestigefyldte universiteter som Harvard og MIT arbejdede tæt sammen med både Ford og det amerikanske udenrigsministerium. De bidrog mest gennem forskning og rådgivning, og derved bistod de Ford Foundation med effektivt at fordele bevillingerne. Som regel fik forskningen på disse institutter, fx Harvard/MIT Joint Center for Urban Studies, tilført millioner af dollars fra Ford Foundation. Således skabte man en konstant vekselvirkning, hvor udveksling af informationer, interesser og sponsorer fandt sted mellem Harvard, Ford Foundation og regeringen. Der herskede ubetinget enighed om den amerikanske elites målsætning om at skabe fred og stabilitet i verden, og det blev betragtet som fuldstændig logisk, at private og offentlige politiske hensigter gensidigt kunne berige og styrke hinanden.

Dette forklarer dog ikke, hvorfor det lige præcis var Doxiadis — og ikke Sert eller Gropius — hvis arbejde man anså for at passe ind i denne enighed. Hvilke kvaliteter ved Doxiadis' byplanlægning havde Ford Foundation kunnet konstatere, siden de anerkendte ekistik som et værdifuldt redskab i deres kulturelle kolde krig, og hvilke politiske mål kædede de sammen med byplanlægning?

Svaret skal sikkert findes i ekistikkens ekstremt rationelle karakter og den måde, hvorpå Doxiadis omtalte sit arbejde som en videnskab. Han præsenterede resultatet af sin forskning og sine design ved hjælp af tabeller, skemaer, diagrammer og planer, næsten ligesom en menneskelig computer, totalt objektiveret, uden at foretage nogen æstetiske eller personlige valg. I en præ-elektronisk tidsalder var det umuligt at komme tættere på en computers værk. Doxiadis var absolut ikke nogen finurlig kunstnerisk arkitekt med tegneblyanter. Han var en pålidelig ingeniør, der kunne udføre en opgave. Hans ekistik var et visionært, men ikke desto mindre videnskabeligt system, hvor man indtastede lokale data, og hvor en arkitektonisk løsning automatisk fulgte. Et strejf af det lokale landskab og den lokale arkitektur var uundgåeligt og nødvendigt, men ikke alt for meget, eftersom noget sådant ville have været uforeneligt med ekistikkens universelle hensigter. Denne objektive og rationelle tilgang passede perfekt til Ford Foundations verdensanskuelse. Fonden havde som mål at uddanne ikke-vestlige folkeslag og gøre dem rationelle og fornuftige og derved udradere mistillid og latent voldelighed.

I denne hensigt eksporterede fonden faktisk en af USA's mest fundamentale værdier, sådan som en fremtrædende professor i den kolde krig, Od Arne Westad, pegede på i sin nyligt udkomne *The Global Cold War*. Her identificerede han USA's kerneværdier som frihed, anti-kollektivism, modvilje mod at acceptere centraliseret politisk magt og en ubetinget tro på videnskab og teknologi som "de rationelle handlingers" beskytter. Den amerikanske elite var overbevist om, at "frihed ikke var for alle, men for dem, der gennem formue og uddannelse besad den uafhængighed, som var nødvendig for at være borger i en republik." Så civilisation er lig med rationalitet. Det var amerikanernes opgave at løfte andre folkeslag op på et civiliseret stadie, og når det drejer sig om byplanlægning, ville det være svært at finde en teori, der var mere rationel end Doxiadis' ekistik.

Men som Westad forklarer, befandt USA sig selvfølgelig i et frygteligt dilemma. På den ene side stod det klart, at "amerikanske symboler — det frie marked, antikommunisme, frygten for statsmagten, teknologisk frihed — havde en *teleologisk* funktion: Hvad USA er i dag, vil verden være i morgen". På den anden side var det spørgsmålet, hvilke midler en demokratisk republik rent etisk kunne tillade sig at tage i brug for at øve indflydelse på andre nationer — et spørgsmål, som stadig er relevant. Her er de ofte utroværdige eller tvetydige humanitære programmer og de altid komplicerede netværk af samarbejdspartnere i regeringer og ngo'er belejlige. De gør det muligt at udøve kontrol, ikke med de voldsomme midler, som et gammeldags imperium ville tage i brug, men i den frie demokratiske republiks uforpligtende stil.

CIA og den europæiske kunstscene

Nogle gange gik det så vidt, at kontrollen blev udøvet gennem hemmelige operationer. Det gik op for mig, da to af mine venner uafhængigt af hinanden bad mig om at kigge nærmere på CIA-relaterede emner. Den ene stillede et spørgsmål uden omsvøb: Var Doxiadis spion for CIA? Den anden talte om en skulptur af Naum Gabo i min hjemby Rotterdam. Det er en abstrakt metalskulptur, som er placeret på et meget synligt sted i byens travleste indkøbsgade. Min ven forsikrede mig om, at denne statue var blevet betalt af CIA.

Først anså jeg det for usandsynligt, at CIA overhovedet ville indblandes i betalingen for et kunstværk i den mest USA-venlige by i Holland. Men det viste sig, at CIA helt afgjort medvirkede til at manipulere kunstscenen i Vesteuropa. I en nervepirrende bog fra 1999 forklarer den engelske forfatter Frances Saunders, hvordan CIA fornemmede en iboende fare ved den traditionelle, venstreorienterede kunstverden i Europa, og at man frygtede, at den måske ville skifte side til kommunismen. Man var overbevist om, at det for at værne om den europæiske kultur var af største nødvendighed at vinde den kulturelle og intellektuelle elite for sig, eftersom det var den, der skulle forme fremtiden. Med dette for øje indledtes en "Kulturkampf" umiddelbart efter krigen blandt murbrokkerne i efterkrigstidens Berlin, og både Sovjet og de allierede konkurrerede ved hjælp af en bølge af koncerter, læsesale, oplæsninger, filmforevisninger og udstillinger.

Arkitekturen var også indblandet: Den kendte publikation *Built in the USA*, som blev udgivet i 1952 af Museum of Modern Arts, var blandt de oversatte værker, som blev udgivet af Psychological Warfare Division of the American Military Government for at vise efterkrigstidens arkitektoniske udvikling i USA. Værket blev modtaget med begejstring og vandt stor indflydelse i mange vesteuropæiske lande, og den var at finde på hylden hos enhver moderne arkitekt i Holland.

Pollock og de amerikanske værdier

Denne kulturelle manipulation blev institutionaliseret i 1950, da CIA stiftede Kongressen for kulturel frihed kun få år efter Trumandoktrinen og Marshallplanens udførelse. Tilsammen virkede de som politiske, økonomiske og kulturelle redskaber til at forhindre Europa i at glide til "den anden side". Kongressens mission var at "skubbe Vesteuropas intelligentsia væk fra dens stadige fascination af marxismen og hen imod en opfattelse, der i højere grad stemte overens med "det amerikanske livssyn". Det var en "kamp om menneskets indre", som Kongressen udkæmpede med hjælp fra en blandet flok af yderliggående og kunstnere, der for de flestes vedkommende var skuffede

over Stalins totalitære Sovjet. De var musikere, forfattere, malere og skuespillere og talte kendte navne som George Orwell, Jean-Paul Sartre og Jackson Pollock. Kongressen iværksatte en imponerende kulturel offensiv, den udgav tidsskrifter i mange forskellige lande og på mange sprog overalt i Europa og den tredje verden, og den arrangerede en lang række udstillinger med amerikanske malere (mange i samarbejde med MoMa), koncerter og konferencer.

Især Jackson Pollocks og de andre abstrakte ekspressionisters rolle er fascinerende: De blev adopteret af Kongressen som USA's nye kulturelle maskotter, meget imod den herskende smag i landet. Men Kongressen mente, at de abstrakte impressionister besad alle de nødvendige dyder for en kunstretning, der skulle skabe et nyt billede af Amerika i de gamle europæiske lande; et billede, som overbevisende kunne udviske den stereotype forestilling om amerikanerne som "kulturelt golde, en nation af ensporede tygegummignaskere i store biler", og som ville kunne få amerikansk kultur til at fremstå som levende og overlegen i forhold til Sovjet-kulturen.

For den amerikanske elite udstrålede Pollocks kunst frihedens og det frie erhvervs ideologi. Den var nonfigurativ og apolitisk; den var selve socialrealismens antitese. Pollock var ny, aktiv og energisk, mens den sovjetiske realistiske kunst var stiv, rigid og efterlignede tidligere stilarter. Den abstrakte ekspressionisme blev opfattet som en særlig amerikansk opfindelse, der erobrede verden og erstattede det gamle kunstcentrum, Paris, med New York. Desuden var Pollock den helt rigtige modsætning til Sovjets kunstmalerende drengespejdere, som gik med til at afbilde de fælles kommunistiske værdier. Pollock var en sand, maskulin og barsk amerikaner, og desuden drank, hvad der blev betragtet som en fordel for en kunstnerisk gallionsfigur.

Ford Foundation havde som sagt tætte bånd til Kongressen for kulturel frihed. Antallet af personlige relationer og jobudvekslinger organisationerne imellem var så omfattende, at man med rette kunne kalde dem søsterorganisationer. Igennem årene bevilgede Ford over 10 millioner dollars til Kongressen og blev med tiden dens primære investor.

For nu at koble dette til Doxiadis og byplanlægning: Selvom Kongressen for kulturel frihed ikke beskæftigede sig med arkitektur eller byplanlægning, var Doxiadis blandt de ganske få arkitekter, som var engageret i Kongressens aktiviteter. Ved dens vigtige konference i Milano i 1955 var han blandt foredragsholderne og talte om "den økonomiske udvikling i underudviklede lande og rivaliseringen mellem demokratiske og kommunistiske metoder". I 1960 var han med i den udvalgte gruppe, der deltog i konferencen om "Den nye arabiske storby" sammen med Hassan Fathy, som dengang arbejdede på hans bureau. Disse konferencer, som blev afholdt på CIA's initiativ, var betalt af Ford. Naturligvis beviser Doxiadis' engagement i Kongressen ikke, at han var CIA-agent, men det giver et fingerpeg om, hvad han betød for CIA og Ford Foundation, og det ville kunne forklare deres store forkærlighed for Doxiadis' arbejde.

Jeg taler om CIA og Ford Foundation som næsten udskiftelige størrelser, fordi de opererede ud fra præcis det samme tankesæt. Med fare for at lyde, som om jeg udkaster en paranoid konspirationsteori, vil jeg mene, at Kongressen for kulturel frihed, Ford Foundation, den amerikanske regering, Ivy League-universiteterne, men også private fonde som Rockefeller og Carnegie, arbejdede sammen for med et moderne udtryk at udkæmpe "krigen mod

kommunisme". De delte opgaverne imellem sig: Når en eller anden aktivitet ikke passede ind i Ford Foundations program, ringede fonden til formanden for Kongressen for kulturel frihed, som så overtog finansieringen og organiseringen. CIA tog ugentligt et smut forbi Ford Foundation for at diskutere sine egne planer og uddelegere opgaver til fondens embedsmænd. Denne periode blev af de fleste implicerede beskrevet som en meget passioneret tid, en spændende blanding af hemmelige operationer, skjulte politiske dagsordener, intuitive handlinger, masser af rejser, masser af forstillelse og masser af penge. Der herskede ingen tvivl om, at alt dette var fuldkommen berettiget, nyttigt, etisk og retfærdigt. Et smukt og ædelt forløb, som alle var lykkelige for at deltage i. De følte, at de var "ovenud privilegerede, at de medvirkede i et drama, som kun sjældent indtraf, selv i en stor nations lange liv." Man kan ikke undgå at blive helt misundelig.

En ny byplanlægningssteori

For disse folk var Doxiadis blot en maskot for byplanlægningen, ligesom Jackson Pollock var det på kunstscenen. Hvor Pollock var den socialrealistiske kunsts antitese, udgjorde Doxiadis' arbejde den diametrale modsætning til den socialrealistiske byplanlægning og arkitektur. Efter krigen, indtil Krustjov kom til magten i slutningen af 50'erne, bar de sovjetiske byer den stalinistiske planlægnings tydelige mærke. Op imod tusind New Towns blev bygget rundt omkring i dette enorme land, baseret på velafprøvede og historiske principper, både arkitektonisk og hvad angik byplanlægning. Udsigten, akserne, torvet, den tillukkede boligblok, den monumentale, palazzo-inspirerede arkitektur; det hele udgjorde et bymiljø, der skulle vække genkendelse hos almindelige mennesker.

Mens Pollock stod for en helt ny retning inden for malerkunsten og løsrev sig fra sine forgængere og tidligere tiders ikonografi, betød Doxiadis' ekistik et helt nyt byplanlægningssystem, der gjorde sig fri af formelt design ved at organisere byområder i stadigt større net og systemer. Han gik bort fra den monumentale komposition og erstattede den med intentioner om ubegrænset vækst og fornyelse. Hans Dynapolis og med tiden Ecumenopolis, den verdensomspændende by, brød enhver hidtil kendt grænse for byplanlægning. Boligblokkene, som man kendte dem fra engelske New Towns, blev forøget i størrelse og antal og blev placeret i et udsprejdet gitternet, indtil enhver lighed med eksisterende byer var forsvundet. Ideologisk set var det vigtigt, at den kollektivismen, som i den socialrealistiske byplanlægning blev gennemtvunget af staten, blev erstattet af et samfund, hvor folk kunne præge beslutningerne. Forestillingen om grænseløs forandring og vækst, og tanken om, at teknologien kunne løse alle problemer fra demografisk vækst til energikrise, forurening, økonomisk tilbagestående og etniske og sociale uroligheder, gjorde Doxiadis' vision til den perfekte drivfjeder for den amerikanske udviklingsideologi.

Ford Foundation beskrev sine byplanlægningsprojekter (i Indien, Jugoslavien, Chile, Pakistan) som "hvidt brød", det uskadelige bløde brød uden nogen særlig smag, som alle godt kan lide. Projekterne skulle bane vejen for en ny vestlig, effektiv og fredelig livsstil og hjælpe tredjeverdenslande med at blive rationelle civilisationer og med tiden få deres velfortjente uafhængighed. Således er det ikke nogen overdrivelse at kalde Doxiadis' arbejde en del af Vestens kulturelle og økonomiske imperialisme i udviklingslandene.

Byplanlægning i Mellemøsten

Mellemøsten, som ligger lige under Sovjets bløde bug, og som derfor var den kolde krigs primære skueplads, var praktisk talt en legeplads for amerikanske arkitekter i 50'erne. De fulgte i kølvandet på amerikanske og internationale hjælpeprogrammer som Point Four-programmet og FN's Udviklings-tiår. De blev hyret af de marionet-regeringer, som var blevet indsat af "koalitionen" af briter og amerikanere.

I Iran, som blev ledet af Shah Reza Pahlavi, udformede Victor Gruen en helhedsplan for hovedstaden Teheran, og adskillige amerikanske bureauer oversvømmede landet for at arbejde på New Towns. Kong Faisals irakiske styre ansatte Walter Gropius, Le Corbusier, Giò Ponti, Alvar Aalto og Frank Lloyd Wright. Igen anes der en forbindelse til Harvard: Denne udvalgte skare af udenlandske arkitekter blev inviteret af et irakisk ægtepar, som havde fået deres uddannelse fra Harvard, og som var elever af Walter Gropius. Desuden var mandens far premierminister.

De amerikanske hjælpeprogrammer, som fokuserede på lande som Libanon, Irak og Iran, undervurderede ofte de komplekse forhold i landene. Uden at kunne tale sproget og uden tilstrækkelig viden om de lokale skikke ramte de velmente, men amatøragtige bestræbelser ved siden af. I Irans tilfælde var det en gruppe på fem amerikanske byplanlæggere, der drog ud på eventyr. Da de ankom i 1957, opdagede de til deres afsky og skuffelse, at de nødlidende byer ikke just lignede metropoler, at de ikke havde velfungerende transportsystemer, ingen servicesektor, ingen indkøbsmuligheder, ingen uddannelsesmuligheder osv. De havde utroligt vanskeligt ved at interagere med de lokale embedsmænd, der var konstant problemer med hierarkiet og frustration over manglen på samarbejde og i øvrigt manglen på næsten alt.

Det lykkedes endelig for den mest entusiastiske byplanlægger, som arbejdede i den kurdiske by Sanandaj i det vestlige Iran, at få stablet en lille byplanlægningsafdeling af vestlige dimensioner på benene, komplet udstyret med kontor og tegneborde. Men efter at have været bortrejst på bryllupsrejse i to uger kom han tilbage og fandt kontoret ødelagt af en orkan; hans nyligt oplærte byplanlæggere var forsvundet og kom aldrig tilbage. Kort sagt var der en uoverstigelig afstand mellem de vestlige, rationelle byplanlægningsmetoder, som amerikanerne gerne ville implementere, og de eksisterende lokale traditioner og skikke.

Sammenlignet med disse noget naive bestræbelser var de resultater, som Doxiadis' bureau kunne fremvise, ganske slående. Især i Irak, hvor han blev hyret til at udforme et moderne, nationalt boligbygnings-program, som inkluderede hovedstaden Bagdad, viste Doxiadis, hvad han var i stand til: Praktisk talt på egen hånd oprettede han et ministerium, der tog sig af byggeri, byplanlægning, arkitektur og arkitekturuddannelse. Gropius' bureau kæmpede for at få bygget Bagdad Universitet efter deres tegninger, men det lykkedes dem kun at få opført et enkelt tårn tyve år senere, og Frank Lloyd Wright måtte se sine storslåede planer for Bagdads operahus synke i grus, da det revolutionære styre tog magten fra kong Faisal i 1958. Men Doxiadis havde ingen problemer. Hans multifunktionelle hold lavede undersøgelser, skrev rapporter, tegnede tusindvis af huse og formåede også at få dem bygget. Den officielle arkitekturhistorie har dog udvist uforholdsmæssigt stor interesse for de højprofilerede arkitekters mislykkede projekter og negligeret Doxiadis, som var langt mere indflydelsesrig.

Uden at vide det har alle set resultatet af hans arbejde på CNN. I slutningen af 50'erne byggede Doxiadis kvarterer i irakiske byer, som nu bærer navne som

Mosul, Basra og Kirkuk. Det største antal huse blev bygget i Bagdad på Tigris' østlige bred. De uendeligt gentagne firkantede boligblokke er letgenkendelige på ethvert satellitbillede; dette område hedder Sadr City. Nu er det først og fremmest kendt som en mareridsagtig ghetto og et forfærdende sceneri for tv-stationernes krigsbilleder. Området har været arnested for modstanden mod amerikanerne og bebos af to millioner mennesker, hovedsagelig shiamuslimer. Det består af en endeløs række lavt bebyggede, men tæt beboede områder med smalle gyder og blinde veje, slumkvarterer af grå beton og små rækkehuse. Sadr City har endda den tvivlsomme ære af at indgå i et internetbaseret multiplayer-computerkrigsspil, som hedder *Kuma War: Mission 16, Battle in Sadr City*.

Byplanlægning som politisk strategi

Doxiadis tegnede Sadr City som en del af sin helhedsplan for Bagdad fra 1958. Doxiadis' tegninger følger ekistikkens regler og er temmelig identiske med hans andre samtidige byprojekter som Islamabad, Tema og Khartoum. Doxiadis indkapslede Bagdads historiske centrum i et retvinklet gitternet, der strakte sig på begge sider af Eufrat og Tigris. Det bestod af 40 sektorer på hver ca. 2 kvadratkilometer, som afgrænsedes af store hovedfærdselsårer. Hver sektor var endvidere inddelt i et antal "kvarterer" med mindre forsamlingsplader og boligområder, som man kom til via et net af blinde veje. Hvert "kvarter" havde et centrum, som bestod af en modernistisk sammensætning af markedshaller, offentlige administrationsbygninger og en moské. Rækkehusene var opbygget således, at de mindste kvarterer havde hver et "sladretorv", et intimt og åbent mødested, der var inspireret af eksisterende irakiske lokalskikke. Skønt disse små oaser kunne tolkes som kontekstuelle faktorer, var udvidelsen af Bagdad et generelt, universelt system, som Doxiadis mente var velegnet til næsten enhver voksende by under varme himmelstrøg. Arkitekturen var også generel med nogle lokale detaljer; en behersket modernistisk arkitektur med dekorerede friser, hvis mønstre mindede lidt om arabiske motiver, bygget af lokale materialer, men ikke i nogen udtalt folkelig stil. Det lokale præg havde en meget begrænset, teknisk betydning for Doxiadis; det betød at anvende lokale teknikker og byggemetoder, men det indebar ikke, at man tog notits af lokal identitet eller kulturelle traditioner.

Det mest tiltalende træk ved Doxiadis' planer var for hans amerikanske velgørere og især Ford Foundation betoningen af det sociale sammenhold. Det måtte for enhver pris undgås, at byen virkede fremmedgørende på de millioner af mennesker, som ofte var de første i deres familie, der skulle føre en moderne storbytilværelse. Fremmedgørelse ville gøre befolkningen frustreret og lede den i favnen på kommunismen eller de gamle traditioner for overtro og vold. Med deres små "sladretorve", gader og mødesteder kunne man således betragte Doxiadis' byer som et veltilrettelagt "frigørelsesmaskineri". Denne frigørelse var en del af moderniserings-pakken, som inkluderede skabelsen af demokratiske institutioner og økonomiske reformer, der skulle skabe et frit marked.

Set i bakspejlet er én ting sikkert. Byplanlægningsprojekterne i Irak, Iran og Pakistan førte ikke til det, som amerikanerne havde håbet — skabelsen af en stabil, demokratisk mentalitet, som skulle hjælpe den vestlige udenrigspolitik på vej. Den implicite antagelse, at en åbent udformet plantegning, der symboliserede et åbent samfund, også ville føre til åbenhed, slog fejl. Det viser dog, hvor store forventninger man engang havde til, hvad byplanlægning kunne udrette.

En eklatant fejltagelse

Naturligvis er det fristende at sammenligne den nuværende situation i Irak med disse begivenheder under den kolde krig. Igen forsøger USA at indføre sit eget tankesæt i Irak, og denne gang gælder det, som Naomi Klein har påpeget, den neokonservative forestilling om den frie markedsøkonomi. Selv de embedsmænd, som var med til at udvikle amerikansk politik i 50'erne, som fx William Polk, en fremtrædende historieprofessor, advarer nu imod at begå den samme fejltagelse to gange: at påtvinge andre sin egen struktur, begrebsverden, samfundsindretning og planlægning, uanset at det er uønsket og unaturligt for de lokale. Polk har sagt en helt enkel sandhed: Det er ikke bare USA, der gerne selv vil bestemme over sin egen skæbne — det vil alle lande. Man kunne tilføje: Alle lande vil også gerne bestemme over deres egen arkitektur. Arkitektur og byplanlægning er ikke "hvidt brød", sådan som Ford Foundation hævdede, de er ikke tekniske foranstaltninger uden nogen iboende betydning eller smag. Tværtimod giver de i kraft af deres struktur et stærkt idealbillede af et bestemt samfund. Men hvordan dommen over Doxiadis end lyder, og hvor kritisk man end er, lå der i det mindste et ideal bag hans arbejde, mens det i øjeblikket ville være vanskeligt at finde nogen positive forestillinger om fremtidens Irak.

Det kan virke utroligt ubehageligt at sammenligne Bagdad med de europæiske New Towns, hvis problemer og omstændigheder er helt anderledes. Der er dog én åbenlys parallel: Også i Europa lå der en kulturel og politisk mission gemt i det teknokratiske projekt, der omhandlede den industrialiserede og standardiserede by, nemlig ideen om, at disse New Towns kunne fungere som et middel til frigørelse og modernisering. I Europa såvel som i Bagdad havde den åbne plantegning en ekstra dimension; at forme indbyggernes tankegang og gøre dem positivt indstillede over for det åbne demokratiske samfund.

På dette punkt gik det ikke som ventet. Alligevel står én ting klart. Den nuværende situation, hvor alle på arkitektur- og byplanlægningsområdet er enige om, at efterkrigstidens byer var en eklatant fejltagelse, har kun ført til en række uproduktive strategier. I den akademiske verden er der en tendens til at studere efterkrigstidens modernistiske byplanlægning og analysere de oprindelige koncepter indgående, nærmest som besat.

Vores modernistiske arv

Referater fra de få møder i CIAM har resulteret i adskillige hyldemeter litteratur, og aldrig realiserede projekter af Sert, Le Corbusier og Kahn bliver stadig draget frem, som om det var Dødehavsrullerne. Men sådanne studier er tilbøjelige til at forvise modernistisk arkitektur og byplanlægning til et afsides sted langt tilbage i fortiden og næsten glemme, at der er virkelige byer derude, med rigtige mennesker, som man kan besøge og gå rundt i, og som har problemer, der endnu ikke er blevet løst.

På den anden side har arkitekter og byplanlæggere enten totalt ignoreret de ikke så glamourøse og sexede New Towns' eksistens, eller også har de klamret sig til en tabula rasa-tilgang og jævnet dem med jorden for at kunne begynde forfra. Dette er næppe den rette løsning; efterkrigstidens byer er simpelthen for store, der bor for mange mennesker, og at begynde forfra vil betyde, at de samme problemer vil opstå igen. Problemet med de forringede efterkrigstids-områder skriger på kreativ byplanlægning og forskning og kreativt design, som genbruger de eksisterende materialer, både i materiel og social forstand.

Og det er faktisk ligegyldigt, om vi taler om Bagdad eller Hoogvliet; begge er en del af den samme arv fra det 20. århundrede, som vi bliver nødt til at tage fat på, og selv svaret på de moralske spørgsmål er nogenlunde de samme. Når en by i Holland eller Danmark skal moderniseres, giver det god mening at studere den sociale opbygning, der har skabt fremgang i 23 Enero i Caracas i Venezuela eller i indiske byer, hvor beboerne har indtaget deres modernistiske boligblokke ved at dekorere dem med en overflod af personlige tegn og symboler. På den anden side kan de projekter, der blev udviklet som en del af omlægningen af europæiske byer, meget vel bruges i genopbygningen af Islamabad eller Bagdad. Det er nødvendigt, at arven fra den modernistiske byplanlægning bliver taget op til overvejelse igen, at alle tanker om dens fremtid bliver kendt og diskuteret, og at New Towns bliver behandlet som det, de er: Rigtige byer, der ikke skal udslettes, men som venter på en seriøs planlægningsstrategi, som vil tilføre dem endnu et lag af urbant materiale og gøre dem til almindelige byer, der vokser, udvikles og bliver gamle.

Published 2006-06-28
Original in English
Translation by Rebecca Natasha Albinus
Contribution by Lettre Internationale (Denmark)
First published in *Lettre Internationale* (Denmark) 11 (2006)
© Michelle Provoost/Lettre Internationale (Denmark)
© Eurozine